

Jó néhány nyugati művészt ejtett már rabul a magyar zene élményvilága az idők során, ideértve a 250 esztendeje született Ludwig van Beethovent, vagy Franz Schubertet, Johannes Brahmsot – és még sok muzsikust. De mit jelentenek számunkra, magyarok – és így személyesen az Ön – számára saját zenei vívmányaink, hagyományaink napjainkban?

Faragó Laura

Szerelmes zene. Legutóbbi koncertemre készülve – a hangversenyt J. S. Bach születésnapjára időzítette a (sajnos, az idén a koronavírus miatt elmaradt) *Bach Mindenkinek* koncertsorozat szervezője – felkiáltottam próba közben orgonakísérőmnek: „Bach egy zseni volt!”, mire Varga Petra orgonaművész így válaszolt: „Mit zseni! Isten!!!”

Bartók Bélával is így leszek lassan – s ha istennek nem is tartom, állítom, hogy több mint zseni! Magyar géniusz! S ráadásul, az egyetemes zeneirodalom XX. századi legnagyobb alkotója!

Bartók Béla kórusműveivel előbb találkoztam, mint a magyar népzenevel – *szerencsémre!* Mert Bartók műveinek hatására kezdtem el foglalkozni a magyar népdallal!

Bartók egyzeneműkarra írt *Bolyongását* (szoprán szólam) énekelve beleborzongtam a *természet zenéjébe* („Vad erdőben járok, járok éjszaka, / Ide kerget engem szívem fájdalma, / Vad erdőben járok egyedül, / Rajtam az Isten sem könyörül!”);

avagy a *Bánat* kórusművét énekelve („Könnyebb a kősziklát / Lány iszappá tenni, / Mint két eggyes szívnek / Egymástól elválni. / Mert ha két édes szív / Egymástól megválik, / Még az édes méz is / Keserűvé válik.”), olyan mélységes kútba tekinthettem, amely után a magyar parasztzenét valóban a „*legmagasabb rendű zenei műremeknek*” éreztem.

Bartók zenéjéhez szegedi főiskolai tanárom, Kardos Pál által kerültem közel, aki kóruspróbáinkon pihenésképp Bartók leveleit olvasta, avagy a *Kékszakállú* operalemezt hallgatván külön felhangosította nekünk az „Ötödik ajtót”, szinte fényzuhatagot varázsolva a próbaterembe: „*Lásd, ez az én birodalmam!*”

Tehát már a bartóki eszmeiséggel felvértezve találkoztam a magyar népzenevel, s úgy énekeltem a népdalokat, mintha egy-egy mélységből kibányászott gyémántot mutatnék föl a hallgatóságának: „*Erdők, völgyek, szűk ligetek, Sokat bujdostam bennetek. Bujdostam én az vadakkal, Sírtam a kis madarakkal.*” (dunántúli népdal).

Kodály Zoltán kórusműveit hasonló áhítattal adtuk elő Szegeden a főiskolai kórusunkkal, s egy-egy hangverseny után (többek között Palestrinával vegyítettük a koncerten a Kodály-műveket), szintén éreztem, hogy Kodály mekkora zseni!

Kodály nagyzenekari műveinek valódi dimenzióit az Operaházban, a *Buda-vári Te Deum* hallgatása közben fogtam föl igazán, s tudtam, hogy Kodály Zol-

tán a beethoveni magaslat nagy formátumú folytatója! S hogy ily monumentális kompozíció már nemigen születik többé Európában!

Liszt Ferenc számomra az „égi gravitáció” megtestesítője, az úgynevezett „*Cantata sacra*”, ellentétben a bartóki *Cantata profanával*. Dalait énekelve állítom, hogy minden Liszt-előadó egy kissé megperzselődik a szerelemtől! Az áradás, a lebegés, az őszinte, szinte szemérmetlen érzelmek intenzitása és *tempója* („*gyorsabban; még gyorsabban; amilyen gyorsan csak lehet; még annál is gyorsabban!*”) fokozásának szinte soha nincs vége. Szakralitása olykor át is csap a romantikus *Mefisztó-hajszába*, lásd a *Mefisztó-keringőket*!

A *magyar dal évszázadaiból* című hanglemezem másora a Csokonai-daloktól, Mosonyi, Liszt művein és Reinitz Béla *Ady-dalain* át, Kodály-, Bartók-, Veress Sándor-, Szokolay-, Szőnyi Erzsébet-, Lendvai Kamilló-, Csemiczky-, Dubrovay- és Kapi-Horváth Ferenc-dalokig terjed (aki egyben zongorakísérője is a műveknek), így bőven volt lehetőségem a magyar dalirodalommal foglalkozni. Egyik kedves történetem e lemezzel kapcsolatos: elküldtem a CD-t Londonba Határ Győzőnek, akiről tudtam, hogy polihisztor a magyar kultúrát illetően. Határ Győző így válaszolt: „*ki az a magyar ismeretlen Schubert előtti Schubert, aki ily csodás dallamot írt Csokonai: A Tihanyi echóhoz?*” (Az idézett dal zeneszerzője a 18. századi „pozsonyi kismester”, Tóth József zenetanár.)

S ha már a bécsi zeneszerzőnél, Schubertnél tartunk, meg kell említenem Makkai Ádám – Chicagóban élt magyar költő – igen érdekes gondolatát a magyar zenéről, akitől egyik beszélgetésünk alkalmával megkérdeztem, hogy véletlenszerű-e a hasonlóság az *Örömóda* és az új stílusú magyar népdal, *A csitári hegyek alatt* szerkezete között? Hiszen ha a két négysoros dallamot elemezzük, ugyanazt a szerkezetet találjuk Beethovenénél: A – A – B – A, mint a népdalban: A – A – B – A! Vajon mitől azonos a két dallam szerkezeti építkezése? Mert nem ismerhette a magyar népdalt Beethoven, és ez fordítva is igaz!

(Más magyar dallamokat viszont ismert Beethoven, köztük a költő, Kisfaludy Sándor *Magyar Szüretelő Énekét*, amelynek dallama egy sümegi népdal; ugyanis e dallamra írta Kisfaludy versét szerelmének, Szegedy Rózának [Himfy álnéven]. Beethovenhez is eljutott a *Magyar szüretelő ének* szövege és kottája, amely Lipcsében jelent meg 1816-ban egy zenei lapban. Beethovennek megtetszett és feldolgozta ezt a magyar dalt, zongorakíséretet is írt hozzá. Ennek dokumentuma csak 1941-ben jelent meg nyomtatásban, a lipcsei Breitkopf és Hartel cég *Ludwig von Beethoven Neues Volkslieder Heft* c. kiadványában. Itthon Barsi Ernő néprajzkutató, majd tanítványa, Rakos Miklós zenetörténeti kutató foglalkoztak az *Örömóda* és a *sümegi magyar népdal* hasonlóságával, megállapítva, hogy a *Magyar szüretelő ének* verbunkos stilizálású magyar dallam.

Mily különös, hogy a Vas megyei kis falu, Bérbaltavár (népessége 539 fő), több hírességet is adott hazánkknak; Nagy Gáspár költőt [1949–2007] és Rakos Miklós hegedű- és brácsatanárt, zenetörténészt [1947–2019], aki kutatója volt a fent említett Beethoven magyar zenei kapcsolatainak.)

Visszatérve az *Örömódára* és Makkai Ádám (aki kitűnően zongorázott is!) válaszára: „*Ennek a térségnek* (Budapest–Pozsony–Bécs háromszög!) *lelkisége*

van! És Beethoven át tudta venni ennek a területnek a lelkiségét, mert nem volt sem német, sem osztrák: a neve holland. Nem véletlen az (Cs. Szabó László írja), hogy a német szimfónia az Esterházyaknál születik!”

Haydn ugyanis Kismartonban, az Esterházy-birtokon dolgozik, s zenekarában muzsikál egy olyan család, akit az 1700-as években még maga a zeneszerző, Esterházy Pál (1635, Kismarton – 1713, uo.) szerződtetett. S ennek a muzsikuscsaládnak leszármazottja Haydn zenekarában mint segédkarmester működött.

Esterházy Pál 1711-ben jelentette meg a *Harmonia Caelestis* 55 kantátájából álló gyűjteményét, a magyar barokk zene egyik legjelentősebb alkotását. Johann Sebastian Bach ekkor huszonhat éves! (A *Máté-passió* ősbemutatója 1727-ben volt Lipcsében.)

Rólam talán lehet tudni, hogy a magyar népdal szerelmese vagyok!

Engem is vonz a magyar népdalok évezredes ősisége, amelyhez nem férhet kétség. Kodály Zoltán írja a *Bicinia Hungarica* előszavában a kazári dalok zenéjéről: „a magyar zene gránit ősfundamentuma!”

Belső-Ázsiában a türk világ jelképrendszere hasonlít a magyaréhoz. Nem véletlen, hogy Julianus barát is a baskír földön kereste őseinket, és Kazánban még megtalálta az ott maradt magyarságot. A Jenő és Gyarmat törzs leszármazottjait.

Szöllősi Zoltán (1945–2018) költő több száz négysoros népdalt fordított le a baskír népköltészetből, s a belső-ázsiai türk világ jelképrendszerét – *fák, lovak, madarak* – a magyar költészetéhez hasonlította.

Íme:

„Asztalomon gyertya ég,
faggyú gördül cseppenként.
Nyolcvan gyertya, szempilla –
most látom csak, szívem ég.”

(50)

„Mind pirosak, mind vörösek
kertben nyíló rózsáim.
Szenvedésem nem tudjátok,
búsan telnek óráim.”

(4)

„Fehér ingre piros mintát
nincsen kedvem húmezni.
Akarom is, mégsem tudom
volt kedvesem szeretni.”

(62)

„Holdvilágnál – az járja –,
aki siet, megjárja.
Új kedvesért régi kedvest,
aki elhagy, megbánja.”

(94)

Szintén népzeneink gyökereit kutatta Buda Ferenc, így az ő műfordításaiból is idéznék, aki törökből, baskírból, kirgizből, ujburból, tuvaiból, kazakból rengeteg közmondást is lefordított:

„Kérkedő száj – csupasz derék.” (mongol)

„Holnapi hájnál – a mai tudó többet ér.” (tuvai)

„Szél ha nem fú – a fűszál feje sem ingadozik.” (kirgiz)

„Gyermek nőttével – a gond is megnő.” (ujgur)

Népdalainkat, balladáinkat együtt kell érezni, együtt kell szeretni (vizsgálni) a szövegeikkel, nem lehet e kettőt különválasztani.

A népköltészet, még ha együtt született is a dallammal, benne oly erős a szövegek költőisége, hogy dallam nélkül is gyönyörködtető. Költőink mondogatják is néha, hogy hány versüket odaadnák egy-egy népdalsorért!

De magyar nyelvünk zeneisége is megérne sok-sok misét – ahogy mondani szoktuk:

*„Még nyílnak a völgyben a kerti virágok,
Még zöldel a nyárfa az ablak előtt,
De látod amottan a téli világot?
Már hó takará el a bérci tetőt.”*

Micsoda zenei füle volt Petőfinek a magyar nyelvhez!

Akinek az anyja, Hruz Mária szlovák volt, az apja Petrovics, ő maga pedig így vallott:

*„Ha nem születtem volna is magyarnak,
E néphez állanék ezennel én,
Mert elhagyott, mert a legelhagyottabb
Minden népek közt a föld kerekén.”*

Horváth Kornél

Egy gyermek születésekor rögtön egy óriási ajándékkal gazdagodik, ami nem más, mint a nemzet és a szülőföld kulturális öröksége, magyar identitásunk alappillére. Ennek a lenyűgöző nagyságú kincsestárnak egyik legfontosabb eleme a magyar zene.

Mi, akik a magyar zenekultúrában tevékenykedünk, kiapadhatatlan műnációt örököltünk elődeinktől.

Számomra azon zeneszerzők és zenészek munkássága a legfontosabb és iránymutató, akik többek között a magyar népzene dallam- és harmóniavilágának felhasználásával új, addig soha nem hallott világot teremtettek.

Talán kevesen tudják, hogy Bartók Béla harmóniavilága erősen hatott a modern amerikai jazz új utakat kere-

ső, világhírű művészeire, akik példaképként tekintettek munkásságára.

Ütőhangszeres zenészként kollégáimmal együtt azért vagyunk különleges helyzetben, mert a magyar népzeneben nem szerepel tradicionálisnak mondható ütőhangszer – így az ütőhangszer és az ütőhangszeres zene hazai népszerűsítése számunkra kiemelt feladatot jelent.

Ezzel a speciális helyzettel élve lehetőségünk van arra, hogy hangszerteknikai és zenei újdonságok révén megtaláljuk a saját hangunkat, amellyel méltó módon gazdagodhat a magyar és a világ ütőhangszeres zenéjének kultúrája.

Az egyéni hang keresése, majd annak kiteljesedése zenei hagyományaink folyamatos frissülésének a záloga.

Húvösvölgyi Ildikó

Mit jelenthet a magyar zene a magyar embernek? A gyökereket. Az alapot mindenhez. Igazodási pontot.

Én a mai napig tudom szöveggel és szolmizálva is azt a 100 magyar népdalt, amiből kettőt Kodály Zoltán is hallott, amikor nővéremmel a mai Kodály köröndön megszólítottuk és autogramot kértünk Tőle.

Szerettem ezeket a népdalokat. Mint ahogy jó volt a Konziban Kertész Lajos tanár úrnál Kodály-, Bartók- és Liszt-zongoradarabokat játszani, vagy Ugrin Gábor keze alatt az *Esti dal* énekelni. Ezek nagyon fontos stúdiók voltak, és egész életemet meghatározták. Erre a szép, tiszta éneklésre épült egész zenészsínési pályám, erre alapozva tudtam mindig stílusosan és jól énekelni operát, operettet vagy akár musicalt.

A kérdés csak az, hogy ma fontosnak tartjuk-e a hagyományok ápolását, és mit teszünk azért, hogy gyermekeink, unokáink és növendékeink is megismerjék, megszeressék a magyar népzene, a népdalokat?

Tanárként ezt én úgy oldom meg, hogy minden zenés osztályban népdalokkal kezdem a „tananyagot”, hiszen ezeken ismerzik meg legjobban a hang, a hangszín, a muzikalitás, és csak azután jöhet a többi műfaj. Éneklük is rendszeresen:

*„Erdő nincsen zöld ág nélkül,
az én szívem bánat nélkül.
Bánat olyan, mint a jó szél,
merre járok, mind engem ér.”*

Nincs mese. Csak tiszta forrásból!

Kelemen László

A magyar zene, dacára annak, hogy keletről jöttünk, a kereszténység felvétele óta az európai kulturális áramlások sodrába tartozott. Természetesen nem mi „fújtuk a passzát-szelet”, hiszen adottságként kaptuk a mindig nyugatról érkező áramlást, amely gyakorlatilag a Kárpátok bérceiig, a nyugati kereszténység határáig tartott ki, és nagyon sok kulturális hordalékot rakott le minálunk, amiket jó gazda módjára beépítettünk a saját zeneművészetünkbe és hagyományainkba (nemcsak zenét, de hangszer is, például a tekerőlan-

tot!). Természetesen a rendi társadalomban a „magyar” megnevezés nem annyira a nemzeti zenét jelentette, mint a földrajzi származás helyét, ennek a nemzethez kötése csak a nemzeti ébredés kultúrájával alakult ki. Nagyon nagy tévedések és félreértések kísérték a folyamatot, ezek közül Liszt Ferenc kis könyvecskéje verte föl a legnagyobb port (*Bohémiens et leur musique en Hongrie, 1859, Paris*), amelyben a cigányzenét tényleg valódi cigánynak vélte, jöllehet azt magyar urak, polgárok írták, csak a divatos cigányzenekarokkal

játszották. Egészen Bartók és Kodály megjelenéséig a honi zenében nem is tettek különbséget az ősi, sok száz éves népdal és a szerzett, a korabeli divatos népszínművekben slágerként is népszerűsített dalok között.

Bartók, Kodály, Lajtha és követőik tevékenységének köszönhetően azonban az évezredek kulturális áramlása új, folklorisztikus irányú lendületet vett (a bécsi zeneszerzők XIX. századi zenéjében megjelenő, magyarként vagy magyarosként jelölt dalok sokszor még ugyanannak a funkcionális, nyugatról származó dallamvilágnak lokális termékei voltak). E két áramlat között nagyon sokáig rejtett vagy nyílt ideológiai és esztétikai ellentétek feszültek, hiszen a honi zeneművészet rögtön ráébredt a hiteles magyar zene identitásképző és -erősítő, nemzetet összetartó erejére (Bartókék is, és mások is a „régivel” ellentétben állóként határozták meg szerzeményeiket). Ez a folyamat a mi generációnk tevékeny-

ségében szelídült csak meg, hiszen még az előttünk járó Sebő Ferencék például a városi zene (cigányzene is!) ellentétéként írták le a táncházmozgalmal divatossá váló falusi, Bartók által „parasztzenének” nevezett zenét, jóllehet sok esetben azt is cigányzenészek őrizték, játszották, akiknek viszont legnagyobb álma volt olyanná válni, mint a városi, divatos lokálokban játszó muzikusok.

A generációm tagjai már szerencsés módon egységben kezelik és élik meg a magyar zenét. Tisztában vagyunk – remélem – erejével, mely, mint minden magyar művészet, amellett hogy szellemünket és lelkünket építi, immunrendszerünket is erősíti, identitást, irányt és gyökeret ad.

Persze, csak ha még nem váltunk zombikká egy fogyasztói világ agyatlan poklában, ahol helyettünk énekelnek, zenélnek gépek, és mások megmondják nap mint nap, hogyan éljünk és mit gondoljunk.

Sturcz János

A kérdésre csak nagyon személyes, dilettáns módon tudok válaszolni, hiszen nem vagyok zenész. Számomra a magyar zene vagy a magyarság a zenében lényegében mind a mai napig Bartók Bélával azonos, s a magyar zenei hagyomány is rajta keresztül jutott el hozzám.

Íránta érzett csodálatom kamaszkoromra nyúlik vissza, amikor a komolyzene és a jazz segített túlélni a hormonok és érzelmek viharait. Lenyűgözött zenéjének természetközelsége, kozmikus rendje, léptéke, Klee-vel rokon szellemiségű romantikus erdőképei, természetfeletti erőket sejtető titokzatosága, miszticizmusa, az ösztönök és az érzelmek széles skálája a vágytól, a szorongástól, a rettegéstől, a kételyen, csalódáson, a groteszken és humoron át a klasszikus életörömig, a létteljesség himnikus fenségességéig. A román kolindaszöveget a magyarok mitikus eredetmondájával asszociáló, a természetvallások ősi, vad hiteleit, a természettel való azonosság vágyát a bachi keresztény kantáta formáival egyesítő *Cantata profana* Bartók többféle kulturális gyökérből táplálkozó magyar identitásának emblematikus megfogalmazása.

Bartók kezdettől fogva többet jelentett számomra, mint a legismertebb és legelismertebb magyar művész, vagy a zenetörténet Bachhal, Beethovennel,

Mozarttal mérhető alakja s a XX. század (egyik) legjelentősebb zeneszerzője. Az a talán naiv és gyerekes vélemény alakult ki bennem, hogy Bartók nemcsak a legnagyobb magyar művész, hanem a legnagyobb magyar is. De még ezen is túlmenően az elérhetetlen emberi, lelki és morális tisztaság, művészi következetesség, a megingathatatlan művészi és emberi autonómia etalonfigurája volt és maradt számomra. Utólag azt is hozzátehetném, hogy „kulturális alapú nemzeti identitásom” kulcsfigurája is ő, akinek művészete olyan speciális lelki és intellektuális tartalmakat hordoz, amelyek alapján egyáltalán értelmét látom magyar önazonosságról beszélni. Zenéje magyarságának gondolatisága azonban nem tudatosan fogalmazódott meg bennem, még ha tudtam is, hogy művészete a magyar paraszti zenéből, a népzene „szelleméből” és „lelkéből” táplálkozik. A dolog pont fordítva történt. Akkor éreztem, hogy magyar vagyok, s éreztem örömet, hogy magyar vagyok, amikor az ő zenéjét hallgattam, Adyt olvastam, Csontváry, Kondor képeit, Huszárik filmjeit néztem. Úgy gondoltam, hogy ezeket az egyetemes szellemi kincseket „csak” mi értjük „igazán” – nyelvi, történelmi és lélektani alapon –, s ezért vált meggyőződésemmé, hogy Bartók zenéjét is a magyar művészek játsszák a világon a „legjobban”.*

A magyar zenei hagyományból az „autentikus” népzene hat rám Bartókhoz hasonlóan zsigerileg. Nem hallgatom sokat, de ha meghallom, nagyon mélyen a tudatalattimban rejtőző érzéseket hoz felszínre, valamiféle tragikummal átszőtt, mégis erőt adó, „muszájherkulesi” virtust, amit megint csak erősen a magyar „néplélekhez” kötődőnek érzek. Ennek a zenének a Szabados György vagy Dresch Mihály formációiban született továbbvitelét a kortárs magyar zene egyik legcsodálatosabb teljesítményének tartom, a bartóki – hagyományt és kortársságot, Kelet és Nyugat szemléletét ötvöző – szintézist folytató eredményének gondolom. Ahogyan világraszóló nemzeti csoda a paraszti zene továbbéltetése és városi értelmiségi zenévé transzformálása Sebő Ferencék és a táncházmozgalom által.

Liszt, Erkel vagy Brahms zenéjének „magyaros” vonásait kezdetben túl populárisnak véltem, s csak bizonyos történelmi ismeretek után váltak élvezhetővé számomra. De Bartók és Kodály népdalfeldolgozásaival is csak hosszú idő után tudtam megbarátkozni. Kezdetben a modern komolyzene és a népzene szellemét egymástól idegennek éreztem, s csak egy idő után értettem meg, hogyan születik a két minőségből egy teljesen különböző harmadik. Ennek felismerése azután egy sor más, a magyar zenei hagyományokat felhasználó, nem feltétlenül avantgárd, s emiatt fiatalkoromban méltatlanul alábecsült zeneszerző – így Dohnányi Ernő, Weiner Leó, Lajtha László, Bárdos Lajos, Farkas Ferenc, Járdányi Pál, Veress Sándor, Szokolay Sándor, Durkó Zsolt, Petrovics Emil és mások – munkássága felé is megnyitotta a fületem.

* A későbbiekben Ady narcizmusa már taszított, és inkább Márai fonódott össze számomra Bartókkal, nemcsak amerikai „száműzetésük”, tragikus sorsuk és végletes magányuk miatt, hanem mert úgy gondolom, hogy hajlíthatatlan erkölcsi, művészi tartásukból következő hitellességük révén korukban ők testesítették meg a magyarság lelkiismeretét. (Ma kicsoda?)

Toót-Holló Tamás

A Völgy Hangjai:* **fúzióra bocsátott zenei hatások a szimfonikus prog-rock forrásvidékén.** A hagyomány jelenléte – legyen az bármilyen természetű hagyomány – a jelenben élő kapcsolat a régiekkel. Egy hagyomány pedig attól élő és eleven, hogy azok, akik benne élnek, jelét adják annak, hogy inspirációt merítenek belőle. Vagy egyszerűen jelét adják annak, hogy igen: márpedig ők mindenestül benne élnek ebben a hagyományban. Nem kérdés számukra a folytonosság érzése az adott hagyomány által átszínezett múlttal.

Íróként én is minduntalan ennek jelét adom. Idézetek egész szövegeit illeszttem be a regényeimbe – és ezek között százával, talán már ezrével is akadnak zenei hivatkozások. Van, amikor egy zeneszámot azért idézek meg, mert a hangulatát érzem valamilyen rímhelyzetben az adott szöveg helyével. Van, amikor az idézet az adott dal vagy szám szövegét hivatott helyzetbe hozni, s azzal termékeny feszültséget kialakítani.

S van persze ennél monumentálisabb – a magyar prózairodalomban szerintem unikális – zenei idézetegyüttesem is. A *Csobban a víz* című meta-történelmi kalandregényem hetedik fejezetében (*Tűzzel-vassal*), s annak is a 102. alfejezetében jutok el odáig, hogy a Hunor és Magor királyfiakat megidéző két alakmást beleviszem egy három nap és három éjjel át tartó táncba – az Anonymus *Gesta Hungarorum*ában megírt nagy honfoglaló áldomások mintájára. Amikor ez a táncjelenet a regényben kibomlik, egy

olyan jegyzetet illeszttek az adott szövegrészhez, amely százsámra sorol fel olyan rockszámokat, amelyek egyfelől zenei ínycségek, másfelől viszont jól táncolható ritmusú dalok is. Alapjául annak, hogy ezt a zenei listát figyelembe véve, az én szellemi jelzőfényeim alapján ki-ki megtarthassa a maga honfoglaló áldomásünnepét is.

Ez is hagyományidézés a javából – igaz, itt a megidézett számok többnyire angol nyelvű különlegességek, de maga az áldomásünnep, amelynek a zenei aláfestéséül szolgálhatnak, mindenestül a miénk. Mi magunk élünk benne, vagyis ősi dobünnepeink képében a mi régi magyar táncainknak a ritmusa is ott dobrokol benne.

Nos, ha már ennyire velem élnek, s számomra irodalmi hivatkozások alapjául is szolgálnak a zenék, a kérdésre válaszolva szívesen sorra veszem hát azokat a hagyományelemeket is, amelyek számomra a magyar rockzene éltető forrásai – s ezen túlmenően az én irodalmi hivatkozásaimnak is az éltető forrásai.

Ha már a honfoglaló áldomásünnepet ilyen szépen meg lehet idézni, kezdhethjük a magyar rockzenei hagyományok felsorolását rögtön a magyar rockzene számomra legtökéletesebb zenei szvitjével, a P. Mobil *Honfoglalás* című művével – amelynek egyébiránt a Magyar Állami Hangversenyzenekar közreműködésével elkészült egy szimfonikus zenei változata is. Ez számomra egy örök csoda – szemléletformáló, különleges jelenés a magyar önazonosság érzésének erősítésére kész rockzenében. Minden

* Vö.: Bársony Bálint – Elek Norbert: *A Völgy Hangjai*; <https://www.youtube.com/watch?v=IXo-eR7NnN8U>

sorát ismerem, minden dallammene-tével együtt élek: lassan már évtizedek óta. A Schuster Lóránt által súlyosan koppanó, de örök reményt nyújtó mondatokkal elmondott introdukció szellemében élek már gyerekkoromtól fogva.

S ha már a P. Mobilnál – s velük együtt rögtön a „fekete báránnyokként” tisztelt nagy hármasnál, a P. Mobil, a Hobo Blues Band és a Beatrice híres együttállásánál – tartunk, érdemes a magyar rock hagyományait a rockzenei szakírók által különleges szeretettel egymás mellé rendezett nagy triászok felől megközelíteni. Számomra a két emblematis triász – az Illés, Metró és az Omega, valamint a Kex, Sirius és a Tűzkerék alkotta triász – közül egyértelműen a rendszer kegyeit nem kereső zenei lázadók (Baksa-Soós János, Orszáczky Jackie és Radics Béla) utóbbi triásza a szemléletformálóan fontos. Ebből az alternatív művészeti univerzumból ugyanis csakúgy meg lehet érkezni a fekete bárányokig, mint a magyar alternatív rock nyolcvanas évekkel kezdődő fénykoráig is.

Igen. Mert persze a magyar alternatív rock híres dalszövegeit szintén tucatszámra idézem a regényeimben: s nem véletlenül. A Kádár-rendszer felbomlását idéző második nyilvánosság részei voltak ezek a produkciók is, s a dalszöveg költőisége csak még delejesebb erejűvé tette a kisugárzó hatásukat. A Trabant, a Balaton, az Európa Kiadó, az URH és a Vágtázó Halottkémek szövegei máig egy olyan hagyományt alkotnak, amely nélkül nehéz lenne megérteni a puha diktatúra felbomlásának, erjedésének lélektanát. Ezek a zenék sok tekintetben hasonló hangszerelési filozófiát képviseltek, mint a híres-neves, mindössze három akkordra épülő, zene-

ileg tudatosan egyszerű punkzenei lázongások, de hangulati értékük, költői hatásuk messze túlmutatott azon a szinten, amelyre a pusztán zenei teljesítményüknek köszönhetően eljuthattak volna. S minthogy ezek a zenék a leginkább egyfajta hangulati univerzumot alkottak, nagyon tágas volt az a hangulati játéktér is, amelyet elfoglaltak. Ha elmondom, ennek a hangulati játéktérnek milyen szélső értékei között oszcillált az én akkori közérzetem, azzal szinte lélektani képletet is alkotok magamról: nos, ezt a képletet el nem hallgatva arról számolhatok be, hogy akkoriban egyszerre éltem benne a Trabant énekesnője, Méhes Marietta, valamint a Balaton énekes-gitárosa, Víg Mihály hanganyagának enervált és fásult dekadenciájában – s mindemellett s mindezen túl a Vágtázó Halottkémek etnopunkját meghatározó énekes-frontember, Grandpierre Atilla elemi erővel harsogó énekhangja közvetítette tomboló, ujjongó, vad életörömben is.

A rockzene zenei alternatíváit nemcsak a hangulati játéktér kitágításával, hanem a posztmodern irónia zenei megjelenítésével is létre lehetett hozni: ennek a számomra szintén meghatározó jelentőségű zenei hagyománynak a két kiválósága az A. E. Bizottság és a Nagy Feró vezetésével megalakult első Bikini zenekar, amelyet azóta már csak Ős-Bikiniként szokás emlegetni. Ahogy azóta is bennem élnek a Balaton és a VHK hangulatvezérelt zenei varázslatai, ugyanúgy máig inspirációs forrás számomra az a szürrealista, dadaista posztmodern, de üdítően posztmodern elmeháborodás, amit a Bizottság és az Ős-Bikini dalai keltettek maguk körül.

Minthogy a nemzetközi rockszíntéren is kora kamaszkorom óta a progresszív rock bűvöletében élek,

természetesen a magyar közegben is rátaláltam a magam kedvenceire: a Syrius és a Mini hagyományait folytató kiváló produkciókra. A leginkább közel talán az East korai albumai állnak hozzám, de nagyra tartom a Solaris által kikísérletezett hangzást is. A magyar progresszív rockzenét ért elköpesztő sorscsapásként tartom számon azt a tényt is, hogy a Panta Rhei korszakalkotó Bartók-albuma annak idején a jogörökös tiltakozása miatt nem jelenhetett meg. Azt kell mondanom, hogy ha ez nem így lett volna, a világ progresszív rockzenéjének élvonalában lehetett volna jegyezni ezt a zeneileg bravúrosan nagyot alkotó vállalkozást, amelyik az Emerson, Lake & Palmer (ELP) progrockjához hasonló zsenialitással hozhatta volna közel még többekhez Bartók zenéjének lázasan eleven lüktetését.

Ugyanezt a lüktetést hozza mélysegesen magyar indítatással Dresch Mihály is, aki Bartókhhoz hasonlítható ihletettséggel képes a jazz elemeit a magyar hagyománnyal fúzióba bocsátani – soha nem szűnő érvényességgel és tökéletességgel. S ugyanezt a magyar hagyománnyal kialakított szuverén, invenciózus viszonyt jelenti számomra mindaz, amit Lajkó Félix játszik – kicsit talán a Szabados György által nálunk tökélyre fejlesztett free jazz örökébe is lépve.

Szintén fúziós zene az, amit a Magyar Rhapsody Projektben együtt zenélő két kiváló muzsikusi és zeneszerző, Bársony Bálint és Elek Norbert teremtett meg *A Völgy Hangjait* megszólaltatva, s ezzel a jövőbe mutatóan is érvényes és ígéretes házasítást hozva létre a magyar népzene és a szimfonikus zene között.

Saját hagyományaink erejét és életképességét felmutatni és bizonyítani számomra is soha nem szűnő

érvényességű feladat: ezért is tekintek ma is – és manapság még sokkal inkább – őszinte elismeréssel és lelkesedéssel azokra, akik a magyar zenei nyelv és a magyar nemzettudat örökségét őrzik. Így a Barbaro varázsénekeire – Cziráнку Sándor félreismerhetetlen gitárjátékára, vagy a Vágtázó Csodaszarvas akusztikus hangszerekkel felajzott nomád vágtáira.

Itt is érdekesen rajzolódnak ki a különböző utak – a zeneileg megidézett magyar önazonosság kifejezései és a szövegvilágot meghatározó magyar indítatások kibontakozásai.

Bakos Attila *Aranyhajnal* című lemeze – és azon belül különösen az *Áldás* című szám – a magyar nemzeti rock számomra talán legfényesebb csillaga. Ami nem más, mint az ősi magyar hit igéző, bájoló és regelő erejének kongeniális meghívása a rock zenei nyelven előadott dallamenetekbe. Ugyanilyen izgalmas kísérletnek tartom a mitikus folk stílusát művelő The Moon and the Nightspirit kaputlan kapukon át közlekedő hagyományörzését. Ezek a produkciók inkább szövegvilágukban tudnak a magyar közegből vétetni, míg a zenei formanyelvük egyetemesebben érthető, a műfaj – a rock vagy a pagan folk – ismert kereteit töltik ki eredetien magyar tartalommal.

Szintén a rockzene formanyelvén alkotva hoz létre egészen egyedi zenei kísérleteket Kátai Tamás is, aki a Gire vagy a Thy Catafalque formációk alapembereként dolgozva olyan félreismerhetetlenül magyar és mégis egyetemesen érvényes rockzenét hozott létre, mint ami az *Embersólyom* című számában szólal meg.

Beethoven, Schubert vagy Brahms minderre persze már nem lehet figyelmes. De a kérdésre adott alapos, minden részletre kiterjedő válasz kedvéért

talán érdemes az eddig felsorolt zenei produkciók lehetséges nemzetközi reputációját is mérlegelni. Azt elemezve, hogy ezek közül a merőben szubjektív felsorolásban szereplő kiválóságok közül kiknek a zenéjét ismerte fel a nyugati civilizáció.

A felismertek és elismertek között nyilván kiemelt helye van a Syrius zenekarnak, amely Charles Fisher segítségével 1971-ben Ausztráliában vehette fel első albumát: ez volt a híres *The Devil's Masquerade*, amelyet csak egy év múlva követett az album magyar verziójának megjelenése. A lemez Orszáczky Miklós ausztráliai karrierjét is nagyban egyengette.

Nemzetközi kiadók portfóliójához tartozni is sokaknak sikerült a felsoroltak közül: a VHK Nyugat-Európában kiadott lemezeit az amerikai Alternative Tactacles is megjelentette. A *The Moon and the Nightspirit* lemezeit a portugál Equilibrium Music, a Thy Catafalque albumait pedig a francia-amerikai Season of Mist adja ki.

Lajkó Félix is jól szerepel a nemzetközi szintéren: a *Lajkó Félix & VOŁOSI* című album a londoni székhelyű Songlines által összeállított 2019-es szemléjén az adott év legjobb albumainak 10-es listáján kapott helyet.

A Trabant és a Balaton gitárosaként kultikus jelentőségűvé vált Víg Mihályt is magasan jegyzik külföldön: igaz, ezt az ismertséget nem saját zenekarainak, hanem Tarr Béla filmjeihez írt zenéivel vívta ki magának: 2008-ban az ausztriai EU XXL filmfesztiválon az év filmzeneszerzője díjjal tüntették ki.

Mondhatnánk, hogy ezek esetleges elismerések, de szerencsére mindegyik mögött fel lehet fedezni a kiváló és érdemi teljesítményt, valamint azt a különleges karakterjegyet

is, ami miatt az adott produkció Nyugatról nézve is érthető, befogadható.

Ami pedig nem kelti fel a Nyugat figyelmét, az sem kevésbé kiváló az általam magasan jegyzett formációk közül: a P. Mobil szvitje, a *Honfoglalás* érthető módon csakis a mi kincsünk, s az A. E. Bizottság szürreális halandzsája sem függetleníthető például a magyar értelmiségi szintér szubkulturális elemeitől.

De ez nem is baj: ez éppen így van jól. Az, hogy vannak saját, mások számára felfoghatatlan kincseink, csak erősíti a saját kulturális tereinkbe szóló különleges beavatottságunk élményét.

Ezt a saját zenei hagyományainkban boldogan tallózó felsorolást persze a végtelenségig lehetne folytatni. És ez a gondolat egyben a válaszom leginkább érdemi része is a feltett kérdésre. Arra, hogy mit jelent számomra a zenei hagyományunk dolga napjainkban. Mindennapos élményt. Mindennapos jelenléte és megmerítkezést a hagyományban. A saját zenei műélvezeteim múltjában és jelenében.

S mindezen túl körülbelül azt, hogy fenti tájékozási irányok szerint kalandozva a körülöttem állandóan zúgó, robajló, susogó, zengő, elomló, szétfolyó dallamok között, akár naponta össze tudnék állítani egy-egy olyan számlistát, amely számomra mindig azt üzenné: él egy olyan zenei hagyomány körülöttem, amelyből mindig erőt meríthetek. Kicsit annak analógiájára is, amit a *Csobban a víz* áldomásünnepének nagy zenei hivatkozássorozatát összeállítva egyszer már megcselekedtem.

Most is ezt teszem hát: összeállítok egy személyes hagyományt őrző számlistát – kicsit a fenti gondolatmenetemet példákon keresztül is érzékeltetve és megerősítve egyben. Ebben az alább látható, rögtönzött,

de minden ízében és porcikájában nagyon is saját listában az a szép, hogy nyilván nem teljesen összetartó elemeket tartalmaz. De a helyzet az, hogy egy személyiség fejlődése – és ezzel együtt: a különböző zenei hagyományokkal való találkozása – sem mindig csak összetartó elemekből áll. Az összetartozást az a keretrendszer adja, ami az ő teste, lelke és szelleme. A teljes tudása és személyisége.

Ha így vesszük: ennek a listának a koherenciáját is én magam jelentem csak. Nem a benne szereplő elemek összetartozása, hanem a saját tudatom szűrője. De ez is egyfajta hagyományörzés. Csak a testemen át. Egy egész életen át. Töretlen, zene iránti lelkesedéssel. Saját hagyományaim szüntelen őrzésével – de a hagyomány szellemét őrző újabb produkciókra nyitott kíváncsisággal is egyben.

P. Mobil: Honfoglalás / 1. Óshaza; **Thy Catafalque:** Kel keleti szél; **Bakos Attila:** Életerő; **Syrius:** Fáradt a Nap; **The Qualitons:** Zöld-sárga; **Fókatelep:** Indulj el; **Lemurian Folk Songs:** Füst; **Gire:** Nádak, erek; **Bikini:** Medvetánc; **The Moon And The Nightspirit:** Kaputlan kapukon át; **Hungarica és Nyerges Attila:** Két Nap; **Vágtázó Halottkémek:** A hunok csatája; **Balaton:** A Nap az apa; **Kerekes Band:** Tűz lángja; **Kex:** Elszállt egy hajó a szélben; **Panta Rhei:** Allegro Barbaro; **Ignite:** A Place Called Home (A csitári hegyek alatt); **Barbaro:** Elment az én rózsám; **East:** Szél repítse lelkem; **Európa Kiadó:** Tengerpart; **Magyar Rhapsody Projekt:** Régi magyar táncok; **Albert Einstein Bizottság:** Szerelem; **Dresch Quartet:** Legényes; **Lajkó Félix:** Zeng a szó; **Dalriada:** Szent László; **Romantikus Erőszak:** Esik eső

Magyar pandúrok körtánca (ismeretlen mester alkotása, XVIII. század)